

MOJA KNJIŽNIČARSKA ZGODBA

Kdo bi si mislil, da se bo moja življenjska pot tako prepletla s knjižnicami, saj vse do vstopa v šolo knjige skoraj nisem videl. Olimje, ki je moj rojstni kraj, je glede tega precej varljivo, saj si tamkajšnji pavlinski samostan vsi predstavljajo kot kakšno kulturno žarišče, ki mi ga skoraj zavidajo, ampak v mojem otroštvu je bila to zgolj davna zgodovina. Me je pa že takrat zanimalo, kaj skrivajo debeli zidovi samostana, a knjig tamkaj ni bilo več. Že dolgo se trudim, da bi bolje poskrbeli za cerkveno knjižno bogastvo in morda celo odkrili, kje so olimske knjige, od katerih so nekatere spisali tudi sami bratje pavlini iz Olimja.

Iz Olimja smo se preselili v Zagrad pri Celju, kjer v rudarskem okolju knjiga ni bila prav pogost pojav. V prvem razredu smo celo še pisali na tablico s kamenčkom in brisali s spužvo na vrvcici, a prvo čitanko smo le dobili in zaljubljen sem se vanjo, skoraj tako kot v mlado učiteljico Bornškovo. Verjetno smo imeli tudi šolsko knjižnico, saj je bilo v isti hiši učiteljske, ki ga je takrat vodil pomemben celjski organizator knjižničarstva, prof. Anton Aškerc. Vendar se te knjižnice ne spomnim.

Dobro pa se spomnim knjižne omare v Petrujevi "špajzi". To so bili edini sosedje, ki so premogli knjige, ki pa po odhodu Petra Petruja na študij arheologije v Ljubljano niso bile "v uporabi". Kar je bilo koristnega, je odnesel s seboj, ostale pa so tehnične knjige o rudarstvu, povezane s celjsko rudarsko šolo (!), ki jo je davno tega obiskoval Petrujev ata, ter dva nemška nepopolna leksikona, tiskana v gotici. In to "knjižnično gradivo" sem kot egiptovske hierogliffe trmasto razvozlaval in ga vsakič tolmačil na drug način. Čudovite vaje za fantazijo.

DRUŠTVENA KNJIŽNICA "SVOBODE"

Pri Steguju, kjer smo bivali, je domovalo tudi delavsko prosvetno društvo "Svoboda". Prežihov Voranc in France Bevk, ki sta zaporedoma načelovala tej vseslovenski organizaciji, sta v vsa društva, ki tega niso imela že iz predvojnega časa, pripeljala ljudske knjižnice, saj druge knjižnične mreže skoraj ni bilo. Lakerjev Mirko, ki je prevzel knjige za našo "Svobodo", me je komaj pismenega vzel za pomočnika in sva zlagala ter

zapisovala knjige, kakor sva vedela in znala. "Katalog" je bil zvezek z inventarnimi številkami, ki je bil pomemben zgolj zaradi vsakoletne društvene inventure in poročila za občni zbor, obiskovalci knjižnice pa zanj niso vedeli. Inventarno številko sva vpisovala v knjigo, etiket za na platnice pa ni bilo. Sem pa obilno "štemplal" po knjigah in jih tako označeval, kar je bilo moje najodgovornejše knjižničarsko opravilo. Najpomembnejši pa so bili natisnjeni rumeni izposojevalni kartoni za vsako knjigo, kamor je Mirko vnašal podatek o članu, ki si je knjigo izposodil. Ne vem, kje jih je Mirko nabavljal, so pa ti kartoni predstavljali najbolj sofisticirano knjižnično opremo. Nismo premogli knjižnih polic, ampak nekaj "rolo" omar. Knjige sva z Mirkom razporejala glede na frekvenco izposoje – iskane knjige so bile pri roki, nezanimive pa pod stropom ali na tleh.

Pojma nimam, od kod so knjige prišle – očitno je obstajalo neko zbirališče, kjer so imeli razdelilnik in so po njem razporejali tako rabljene kot nove knjige. Sami nismo ničesar kupovali. Imeli smo kakšnih 200 knjig, od tega številne dvojnice aktualnih političnih brošur, "vročega" branja zame (Karl May ipd.) pa skoraj nič. Otroških slikanic tedaj še ni bilo. Tudi kakšne privlačne periodike ni bilo, razen Ljudske pravice. Začetno zanimanje bralcev je naglo upadlo in so se raje postavili v dolgo vrsto v celjski mestni knjižnici nasproti pošte, kjer sem za "Celjske grofe danes in nikoli več" dobil čakalno številko sto. Z Mirkom sva sčasoma ostala sama v knjižnici, ki je zasedala predelano nekdanjo hladilnico Stegujeve restavracije. Zvest obiskovalec je bil Lončarjev Miha, upokojen belgijski rudar, ki je v Ljudski pravici iskal eno samo besedo – pokojnina – in če jo je našel, je začel preklinjati, da pišejo neumnosti. Kmalu sem ugotovil, da pri branju ne upošteva časopisnih stolpcev, zato so se mu napletale čudaške informacije. Jaz sem mu potem sicer lepo bral po stolpcih, pokojninskega sistema pa že takrat nisem niti malo razumel.

Rad sem čepel v "moji" knjižnici in sleherno knjigo prelistal od prve do zadnje strani, kar še vedno rad počnem. Ilustracije so bile redke, so pa bili zanimivi formati in vezave. Zgodovina vsezvezne komunistične partije (boljševikov), ki je menda sploh ne bi smelo biti in jo je imel

Mirko v predalu, je bila natisnjena na tankem "svilenem" papirju in ji je verjetno prav zaradi tega nekdo prihranil mletje. Knjige zbranih del slovenskih klasikov so bile debele in nedotaknjene. Ko sem jih odpiral, so še vedno dišale po tiskarni. Kakšne knjige so bile tudi neobrezane in sem imel nalogo, da jih "dokončam". Tujih knjig ni bilo in seveda mednje ne štejem Titovih spisov v srbohrvaščini.

Naši "svobodaši" knjižnice nikoli niso čisto posvojili in so imeli kup boljših idej za izrabo njene sobe. Mirko se je boril kot lev in na vse načine prirejal knjižnično statistiko, da je ovrigel vse kritike o odvečnosti te društvene dejavnosti. Ampak ni bilo enostavno, saj sva morala v zimskih dneh tudi fizično braniti knjige, ko društveniki v dvorani niso imeli s čim podkuriti peči na žagovino in so prišli po kakšno "nepotrebno" knjigo. Pri očitno nedotaknjenih knjigah sva morala uporabiti tudi ideološke argumente, saj je šlo za "občutljive" avtorje in bi kurjenje npr. Marinkovih partijskih referatov povzročilo nepopisno afero, saj bi se zanesljivo našel kakšen prikriti "oznovec", ki bi stvar nesel naprej. Potem pa se je začela reorganizacija slovenskega knjižničarstva in nova mreža splošnih knjižnic je vsrkala neštete društvene in sindikalne knjižnice. Nekaj knjig naše knjižnice so odpeljali, nekaj so jih pustili in so se še nekaj let prekladale po društvenih prostorih, ampak knjižnice DPD "Svoboda" Zagrad je bilo konec in kot ljubiteljski knjižnični pomočnik nisem bil več potreben.

ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA V CELJSKI GROFIJI

Prisotnosti knjig sem se tako privadil, da me je v gimnaziji pot hitro zanesla na breg Savinje, kjer je v pritličju Celjske grofije in v simbiozi z muzejem delovala Študijska knjižnica. Čitalnica je bila v isti sobi z izposojno in ob stenah je bila vsa referenčna literatura, ki so jo premogli, pa še marsikaj od periodike. Samo roko si stegnil, pa si imel na mizi zanimivo branje. Ob prevladujočih študentih in upokojenih prosvetarjih sem bil najmlajši redni uporabnik čitalnice, ki sem tam prebil cele dopoldneve, ker sem imel popoldanski pouk. Ko sem si sčasoma pridobil v posest eno od obeh miz pri oknu s pogledom na Savinjo, so postale ure v študijski knjižnici lepši del mojega vsakdana.

Ne vem, ali je takrat v knjižnici delalo kaj več kot troje ljudi; Vlado Novak jo je vodil, Janez Žmavc pa je bil glavni v čitalnici. In bila je še neka prijazna tovarišica, ki je nenehno prenašala kupe knjig. Z vsemi smo imeli bralci zelo neposredne odnose in so nas imeli na podlagi knjig, ki smo jih brali, dobro "prečitane". Študenti so gulili skripta, predvsem pa strastno kadili – poleti pod arkadami, pozimi pa na hodniku. Celjski razumniki so imeli kupe gradiva, pretežno vezane stare časopise,

zložene na svojih stalnih mestih. Jaz pa sem sodil med tiste, ki niso točno vedeli, kaj na berejo, bral sem vse, da le ni bilo povezano s šolsko snovjo. Hitro sem postal tarča blagohotnega usmerjanja ali "do uporabnika prijaznega knjižničarstva". Tako Novak in še posebej Žmavc sta bila "gledališčnika" in sta zaznala, da nekaj mešetarim prav na njunem področju. V maturitetnem letniku smo se sošolci odločili, da bomo uprizorili gledališko igro, saj smo že prej igrali kratke skeče in Novak me je napotil na Prosvetni servis po Kosmačev prevod "Srečnih dni" Cloude-Andréeja Pugeta, ki je bila nekaj let nazaj "kultna predstava" prezgodaj umrle Julije Starič. S kar lepim uspehom smo jo odigrali v "moji" zagrajski "Svobodi".

Po odhodu na študij v Ljubljano sem si seveda našel drugo knjižnico, me je pa razvoj celjske Študijske knjižnice vedno zanimal, tako v času, ko je arhitekt Jure Sadar, brat sošolke Alenke, projektiral prizidek h "grofiji", kot kasneje, ko je pod direktorsko roko nedavno preminulega Branka Goropevska zrasla nova moderna knjižnica.

ODGOVORNOST ZA ZNAMENITO "FILOZOFSKO KNJIŽNICO"

Na študij filozofije v Ljubljano sem prišel brez štipendije, vendar sta me rešila dva "dobrotnika" – Beno Zupančič, ki je bil takrat "minister", in akademik Boris Majer, ki je bil predstojnik filozofskega oddelka. Prvi mi je podelil štipendijo, drugi pa mi je ponudil mesto skromno honoriranega pomožnega sodelavca, t. i. demonstratorja, kakršne so izbirali med študenti zaključnega letnika. Ker sem bil bruc, nesposoben za pomoč v študijskem procesu, mi je dodelil vodenje knjižnice.

Po zaslugi Ane Juvančič-Mehle danes vemo, da se v tej knjižnici skriva izjemen zaklad – t. i. Meinongova knjižnica. Alexius Meinong je bil pomemben evropski filozof in učitelj Franceta Vebra na graški univerzi. Veber je nekako zbral sredstva, da je nekaj mesecev po Meinongovi smrti novembra 1920 od dedičev odkupil njegovo zasebno knjižnico. Šlo je za zbirko kakšnih 2.500 knjig s področja duhovnih ved, ki bi lahko predstavljala znamenitost ljubljanskega filozofskega študija. Za zgled bi lahko služila poteza celovške univerze, ki je pred leti odkupila Popperjevo knjižnico in jo zelo uspešno promovira. V začetku šestdesetih let prejšnjega stoletja sem od profesorjev, med katerimi je bila tudi še Alma Sodnikova, seveda slišal, kaj predstavljajo stare knjige, pomešane z drugimi na knjižnih policah, širše obrazložitve bi pa zahtevale omembo Franceta Vebra, kar takrat ni bilo priporočljivo. Danes je Meinongova knjižnica arhivski fond, ločen od preostalega knjižničnega gradiva, katalog zanj v knjižni obliki pa je v letih 1998/99 izdelala Ana Juvančič-Mehle.

V tej filozofski knjižnici sem leta 1963 dobil staro pisalno mizo, v kateri sem našel celo neke Pučnikove nepomembne papirje, ki so v njej ostali iz leta 1958, ko so ga imenovali za asistenta, in 1959, ko so ga obsodili na devet let zapora. Kakšnih posebnih navodil za vodenje knjižnice nisem dobil in so mi bile dotedanje "knjižničarske izkušnje" zelo dobrodošle. Kataloga ni bilo, pač pa le inventarna knjiga, v katero sem vpisoval novo gradivo. Tega niti ni bilo tako malo, saj so redno prihajale "knjige na ogled", ki smo jih kupovali po presoji učiteljev in odobritvi fakultetnega tajnika Piška. Od časa do časa so me z naročili poslali v knjigarno tuje literature, ki jo je Državna založba imela v Kozolcu. Zavedal sem se, da je moja najodgovornejša naloga izposoja in sem zvesto beležil kroženje gradiva. Na srečo so bili študenti maloštevilni, pa še med njimi niso bili prav vsi zaljubljeni v branje knjig. Nekateri so se z zapiski predavanj prebili prav do doktoratov, potem pa so jih še objavili kot izvirne knjige.

Veliko sem razmišljal o tem, da bi vendarle morali popisati vse knjige in sem si izmišljal različne obrazce, na katerih bi to izpeljal. Dotedanje brskanje po knjižničnih katalogih mi namreč ni zapustilo vtisa, da so zapisi na listkih povsem enoviti in celo predpisani. Bil sem že zelo blizu temu, da bi "izumil" knjižničarstvo. Silno sem se zagnal in neumorno pisal listke, ne le podnevi, pač pa tudi preko noči. Bilo je kar strašljivo opolnoči hoditi po ogromni stavbi, v katero sem se pustil zakleniti. Ampak, kupček listkov, na katere sem po svoji zamisli zapisoval podatke o knjigah, se ni in ni hotel zvišati. Kar naprej sem bil pri najnižji knjižni polici v prvi omari. Ne vem, od kod se mi je po nekaj tednih "prikradla" v roke univerzalna decimalna klasifikacija, s katero se kot filozof nikakor nisem strinjal, toda nisem našel nikogar, ki bi se hotel o tem z mano prepirati. Celó do Mirka Rupla v NUK-u sem prišel, a z neko kulturniško pretvezo v imenu študentskega "Kluba 63", za "uničujočo kritiko" UDK mi je pa potem zmanjkalo časa (morda tudi poguma?) v njegovi monumentalni pisarni. Začel sem vse bolj dvomiti v svoje početje in končno odstopil od velikega načrta. Po letu dni pa se je iztekel tudi moj demonstratorski staž in "gospodarsko reformo" je spremljalo varčevanje.

KNJIŽNICA V ŠTUDENTSKEM NASELJU

Moja prva zaposlitev je bila upravnik Študentskega naselja pod Rožnikom. Nisem bil "glavni", ker smo imeli še direktorja, bil pa sem v vseh pogledih sogovornik stanovalcev. Sam sem več let prebival v naselju in pogrešal marsikaj, kar sem imel kot upravnik priložnost popraviti. Takoj smo ustanovili kulturno društvo "Forum", študentom ALU smo naredili galerijo in na zelenici postavili prvo skulpturo iz makedonskega marmorja, imeli smo javne tribune v veliki jedilnici itd. Najbolj pa me je mučilo, da ni bilo knjižnice.

Študentsko naselje so projektirali študenti arhitekture v Ravnikarjevem ateljeju in bilo je prijetno na pogled. Za jugoslovanski partijski kongres leta 1958 so ga še polepšali, a za skupne prostore niso poskrbeli: ni bilo športnih objektov, kulturne dvorane in tudi ne knjižnice. Ta bi bila še posebej dobrodošla, saj v študentskih sobah ni bilo mogoče zmeraj uskladiti študijskega ritma. Predvsem je bila potrebna čitalnica. In zanjo smo našli možnost v kletnih prostorih, ki so bili v petem bloku kar obsežni. Nabavili smo običajno šolsko pohištvo, zelo pomembne pa so bile v kleti namizne luči, kar nam je za razumno ceno rešil pasar Pirnat s Prul.

Knjig ni bilo, smo pa naročili nekaj periodike. Stanovalci so takrat opravljali redna dežurstva v vratarnici in v domeno "dežurnega" je spadala tudi "knjižnica". Vsekakor smo imeli resne namene sčasoma vzpostaviti primerno knjižnično službo, kar pa se ni nikoli uresničilo. Namesto tega se je "knjižnica" spremenila v "učilnico" in postala znana kot "podmornica", v kateri se je vse manj študiralo in vse pogosteje veseljačilo. Leta 1968 bi zagotovo uspeli z zahtevo po knjižnici, pa so si študentje bolj želeli minigolf. Se je pa takrat namesto knjižnice v kleti VI. bloka naselil Radio Študent, ki je takoj postal glavna atrakcija.

NOVA UNIVERZITETNA KNJIŽNICA MARIBOR

Leta 1970 sem nastopil službo pomočnika glavnega tajnika Združenja visokošolskih zavodov v Mariboru (ZVZ), zadolženega za razvojna vprašanja in že pred tem sta me Vladimir Bračič in Janko Kuster v Slovenski Bistrici, kjer sem služil vojsko, založila z gradivom za pripravo razvojnega načrta 1970–1975. Ne le, da smo v tem dokumentu prvič objavili namero o ustanovitvi druge univerze, ampak smo tudi deklarirali koncept centralne vloge univerzitetne knjižnice. Sočasno s sprejetjem tega dokumenta je Študijska knjižnica Maribor postala sestavni del Združenja visokošolskih zavodov, sam pa sem postal njegov zastopnik v knjižničnem svetu. Neposredno za tem sva z Bračičem spisala Zasnovo PUM – Projekta Univerze Maribor, za katerega je Ludvik Zajc s strani šolskih oblasti zagotovil tudi financiranje. Eno od izhodišč zasnove druge univerze, ki se je meni zdelo še posebej pomembno, je bilo izogibanje pomanjkljivostim, ki so obremenjevale razvoj ljubljanske univerze in med njimi je bila slaba vraščenost njene univerzitetne knjižnice v študijski in raziskovalni proces.

Ključni ljudje v Mariboru, še posebej pa direktor študijske knjižnice Bruno Hartman, so posvojili zamisel, da je treba univerzo zgraditi okoli njene centralne knjižnice. Zato je študiji o razvoju univerzitetne knjižnice, ki jo je zastavil Hartman, pripadlo zelo

vidno mesto v PUM-u. Obširen elaborat je temeljil na primerjalni analizi novogradenj akademskih knjižnic po svetu, s poudarkom na sodobnem knjižničarstvu, v katerem se je začela pojavljati računalniška tehnologija. Ta je bila tudi sicer predmet poglobljenih obravnav v okviru PUM-a in mariborska univerza naj bi stavila na informatiko kot svojo komparativno prednost. Bruno Stiglic je na računalniku IBM 1130 že avtomatiziral vpis študentov in vrsto statističnih obdelav, pomembnih za upravljanje univerze. Še iz časov, ko smo v Ljubljani provocirali z drugačno univerzo, sem nosil s seboj elaborat ameriške Nacionalne znanstvene fundacije (National Science Foundation) "Sistemi za merjenje in poročanje o virih in aktivnostih kolidžev in univerz", po katerem smo tudi mi predvideli razvoj podatkovnih bank in med njimi je bila tudi bibliografska banka. In še preden smo lahko kupili prvi univerzitetni računalnik, smo v začetku sedemdesetih že ustanovili računalniški center, ki je pod vodstvom prof. Milana Kaca proučeval različne možnosti uporabe nove tehnologije v visokem šolstvu. V to je bila vključena tudi centralna knjižnica kot ena najpomembnejših podatkovnih bank, ki naj bi se na gosto prepletala s študijskim in raziskovalnim procesom. Res smo malce "blefirali", ko smo izdali celo dve ciklostirani brošuri Računalniškega centra ZVZ, vendar z opravičljivim namenom, da si odpremo prostor za inovativne razmisleke o univerzi.

Mariborski "okraj", ki je igral odločilno vlogo pri nastajanju visokega šolstva, je že v začetku šestdesetih let naložil Zavodu za urbanizem proučitev prostorskih vprašanj, v kar je bila všteta tudi umestitev nove knjižnice. O tem je največ razmišljal Branko Kocmut, ki si je knjižnico že takoj zamislil na mestu, kjer danes stoji, čeprav so obstajali še drugi predlogi. Z njeno izgradnjo pa se Ljubljani ni nikamor mudilo in tudi knjižnica sama po izgradnji skladišč na Prešernovi ni čutila prehude potrebe po novih prostorih. V okviru PUM-a pa so se razprave o prostorski zasnovi univerze močno intenzivirale, še posebej, ko se je na naše povabilo k sodelovanju kljub prevladujoči rezerviranosti ljubljanske univerze odzval profesor Edo Ravnikar. Prišel je v Maribor in z gručo arhitektov obhodel mesto ter potrdil Kocmutovo prepričanje, da je palača Hranilnice na Slomškovem trgu edina prava lokacija za "glavno univerzo", s čimer je bilo rešeno tudi vprašanje centralne knjižnice. Ravnikar je nato angažiral svoje najboljše študente (npr.: Gabrijelčič, Vodopivec, Kikerjeva, Reichenberg, Koželj), da so preizkusili različne variante zazidave univerzitetne knjižnice in nekateri so o tem napisali tudi svoje diplome.

Denarja za gradnjo knjižnice vsa sedemdeseta leta prejšnjega stoletja ni bilo, smo pa v Mariboru poskrbeli, da je bila lokacija pripravljena in bi lahko stroji vsak trenutek zaropotali. Ko je bil sredi osemdesetih let sprejet

zakon o ključnih investicijah v kulturi, v katerem sta bili navedeni tudi ljubljanska in mariborska univerzitetna knjižnica, je dr. Frlec, podpredsednik vlade, v rekordnem času dobil na mizo kompletno projektno dokumentacijo Branka Kocmuta za Univerzitetno knjižnico Maribor. S prodajo stare knjižnice smo zagotovili tudi zahtevanih 25 odstotkov lastnega deleža. Gradnja je potekala v neprijaznih časih naraščajoče inflacije in bile so potrebne sprotne mesečne revalorizacije namenske prispevne stopnje, da je financiranje teklo brez zastojev. To je bila ena od mojih skrbi, saj sem bil v tistem času pristojni "minister" v Šinigojevi vladi. Dušan Kidrič je na Zavodu za plan preračunaval stopnjo, Frlec pa jo je potrjeval. Tega danes sploh nima smisla razlagati, ker je bilo zapleteno do absurda, ob tem pa odločilno, da je v Mariboru zrasla UKM.

Čeprav bi UKM lahko upravičeno nekoč nosila ime Bruna Hartmana, je treba podčrtati, da je bilo v knjižnici še nekaj ljudi, ki so aktivno podpirali njegove vizije. Zagotovo sta bili to pokojni Zlata Kert in Breda Filo, bibliotekarki modernih nazorov. Ob tem pa se je zgodilo še nekaj čisto posebnega: že omenjeni univerzitetni računalniški center se je sčasoma odlično opremil in v prvi polovici osemdesetih let tudi kadrovsko okreplil, kot sestavni del centralnih univerzitetnih služb (rektorata) pa je dobil nalogo, da se vključi v informatizacijo knjižničnih funkcij nove UKM. Leta 1984 je nastal prvi elektronski kataložni zapis monografije Aleksandre Kornhauser (ID=6524417). Kmalu za tem je bila UKM prva jugoslovanska knjižnica z avtomatizirano izposajo. Tako je ne le Maribor, ampak tudi Slovenija dobila razvojni center za avtomatizacijo knjižnic, kakršnega Jugoslavija še ni imela in so bili redki tudi v Evropi. Kot takratni glavni tajnik UM sem v tem videl uresničevanje vizije iz PUM-a o tehnološko najsodobnejši jugoslovanski univerzi.

Še nekaj moram dodati: Ko se je Bruno Hartman odločil za upokožitev, me je povabil na pogovor, na katerem mi je skupaj z vodstvenimi sodelavci predlagal, da bi se prijavil na njegovo mesto. V trenutku se mi je izrisala precej drugačna življenjska pot od dotedanje, takšna, kakršno sem si zmeraj želel. Vendar je bil to čas usodnih družbenih sprememb, ko sem že močno zagrizel v mnoge odločilne naloge. Ni šlo zgolj za službo, ampak za poslanstvo, ki mi je bilo tovariško zaupano in se mu nisem smel izneveriti. Vedel sem, da se odrekam neponovljivemu privilegiju nasledstva izjemnih ljudi, ki so imeli na skrbi mariborsko knjižničarstvo. Usoda mi tega preprosto ni naklonila in moral sem vztrajati v nevhvaležnih in tveganih političnih sferah, kar je bila nikoli priznana žrtev. Takrat sem bil najbližje temu, da postanem pravi knjižničar.

KNJIŽNICA PAM

V času graditve, preselitve in ustalitve nove Pedagoške akademije Maribor sem bil njen predavatelj in prodekan. Ob izjemnem dekanu Viljemu Brumcu sem pomagal pri dogovorjenih zadevah, med katerimi mi je bila posebej pri srcu postavitev pedagoške knjižnice. Takoj smo se odločili, da mora knjižnica podpreti nagel razvoj didaktike in metodik s tem, da uredi mediateko. Takratno vodjo knjižnice, nedavno preminulo Sonjo Marič, je novost upravičeno skrbela, saj v Sloveniji tedaj ni bilo vzorov, po katerih bi se ravnali. Toda po drugi strani je bilo vzpostavljane nove funkcije knjižnice vznemirljiva stvar, saj nikakor ni šlo zgolj za drugačno knjižnično gradivo, ampak za kompleksno knjižnično storitev, skrbno prilagojeno uporabnikom. Bodoči učitelji morajo namreč opraviti številne nastope "v živo" in morajo priti pred učence z dobro pripravljenimi in medijsko podprtimi šolskimi urami, o kakršnih berejo v strokovnih knjigah, mediateka pa jim mora ponuditi čim boljše gradivo.

Ob preselitvi v novo zgradbo leta 1977 je pedagoška knjižnica ponudila najbolj univerzalen prost dostop do gradiva, pri čemer je treba upoštevati, da ima poleg centralne univerzitetne knjižnice najobširnejšo zbirko. Ta zbirka je tudi najbolj raznovrstna glede na znanstvene discipline in zahtevnost besedil, zato je bila postavitev gradiva težavna naloga. Ob tem pa je bilo treba v katalogu knjižnice zapolniti velike vrzeli iz preteklosti. Knjižničarke so opravile garaško delo.

Moja skrita želja je bila, da bi ob 50-letnici njene ustanovitve (1927–1977) obnovili knjižnico Pedagoške centrale Maribor. To je bila med obema vojnama mednarodno odmevna raziskovalna in razvojna institucija, ki je ob neverjetni predanosti odličnih teoretikov in praktikov pripeljala slovensko pedagoško prakso v evropski vrh. Že takrat so jo odrivali, niso ji pripisali pravega pomena v povojnem času in še zmeraj je tako. Bogata strokovna knjižnica je bila velika opora ambicioznim učiteljem in bi lahko dobro predstavljala redek podvig slovenske pedagoške inovativnosti. Fond skoraj 10.000 skrbno odbranih virov je odlično dokumentiral izjemen podvig slovenskega učiteljstva, ki je zrasel iz avtonomne pobude in lastnih sredstev nikoli primerno plačanih učiteljev. Vsi so vedeli, da gre za najcelovitejšo specialno pedagoško knjižnico tedanje Jugoslavije in tudi v mednarodnem merilu jih ni bilo mnogo, ki bi ji bile primerljive. Po vojni se je prizadevni Ivan Kreft sicer pobrigal, da se je del izjemne zbirke vrnil iz Gradca v Maribor, a ker je Pedagoška centrala zamrla, knjižnica ni imela več pravega skrbnika in kar je ostalo, je Pedagoško društvo, ki je z njo upravljalo, leta 1968 iz nejasnih razlogov prepustilo

mariborski Študijski knjižnici, kjer so specialno zbirko razformirali. Nihče ne ve povedati, kakšni razlogi so jih prepričali, da knjižnice Pedagoške centrale niso prenesli na Pedagoško akademijo, kjer bi jo izrecno potrebovali. V novi Pedagoški akademiji se je ponujal prostor za poučno postavitev, vendar se je hitro pokazalo pomanjkanje pripravljenosti, časa in energije, da bi tako zamisel izpeljali, a bi bilo še zmeraj vredno. Če tega ne bo naredila današnja Miklošičeva knjižnica s podporo Pedagoške fakultete, ne bo nihče in v pozabo bo utonil zgled, ki bi lahko spodbujal k podobnim projektom, kot je bila Pedagoška centrala.

TO PA ŠE NI VSE

Nisem zapisal vsega, kar me veže na knjižničarstvo in naj samo naštejem še nekaj svojih knjižničarskih prizadevanj, ki kažejo, da sem se morda rodil v znamenju knjižnega molja (ne vem, ali tako znamenje obstaja, ker ne dam nič na horoskope):

- Bil sem član žal neuspešnega gradbenega odbora pri CTK, ki ga je vodil Mikuž in smo bili nekajkrat že čisto blizu cilja, a ljubljanska univerza je res zakleta, ko gre za izgradnjo knjižnic. Sta mi pa ravnateljica Šlajpahova in gimnastični prijatelj Kokole povrnila vložen trud, ko sta me po političnem pregonu leta 1968 skrila v skladišču in tako sem v kasnejši ameriški ambasadi napisal svojo diplomsko o mladem Marxu. Tisto o nesrečnih gradnjah knjižnic v Ljubljani pa se mi je ponovilo tudi štirideset let kasneje, ko sem vodil svet NUK-a in so se nam zapovrstjo sfizile vse investicijske konstrukcije.
- Kot društvenik sem v Zvezi kulturno prosvetnih organizacij več let sodeloval pri koordinaciji z Zvezo delavskih univerz in splošnimi knjižnicami, med katerimi se je prepletalo nešteto skupnih akcij in kjer sem spoznal Ančko Korže, Slavka Bohanca, Ignaca Kamenika, Tilko Blaha, Marjana Laha in druge.
- Ko je napočilo usmerjeno izobraževanje, smo z Jožetom Humarjem in Dorom Hvalico naredili kulturološki program, v okviru katerega je bilo tudi knjižničarstvo, in marsikdo je prav po tej poti prišel v knjižničarski poklic.
- Profesor Jože Spanring je že v šestdesetih letih zbudil moje zanimanje za INDOK in čeprav včasih bolj na rahlo, sem z dokumentalisti/informatiki povezan že dolga desetletja. Spoznal in sodeloval sem z izjemno zavzetimi ljudmi – Meliharjevo, Guštinom, Levovnikovo, Kokoletom, seveda mojim bližnjim Dušanom Pivcem in največ z dr. Kornhauserjevo. Pripadal sem tistim, ki so iskali načine sodelovanja namesto prepirov med dokumentalisti, knjižničarji in računalničarji. Prav zanimanje za INDOK me je pripeljalo tudi v stik z enim najbolj vizionarskih

Ljudi, kar sem jih kdaj srečal, Zagrebčanom Božom Težakom, utemeljiteljem informacijskih znanosti.

- Skupno pisanje zgodovine študentskega gibanja s Petrom Vodopivcem ob 50-letnici ljubljanske univerze me je prepričalo o potrebnosti univerzitetnega arhiva, zato sem bil vnet podpornik Ane Benedetičeve, ki je tak arhiv zasnovala v Ljubljani, sam pa sem shranil prve papirje v improviziran arhiv Združenja visokošolskih zavodov v kleti Krekove 2. Univerza je zame tudi institucija kulturnega spomina in če nima skrbno vodenega arhiva, je z njo nekaj narobe. Na najboljših univerzah sta univerzitetna knjižnica in univerzitetni arhiv neločljivi zadevi.
- Kmalu bo minilo dve desetletji, kar delam v IZUM-u, kar je zgodba zase in je tukaj ne bom popisoval. Sem pa v vsem tem času rad pogledal na naše delovanje z druge – knjižnične strani. Posebej so me zanimale šolske knjižnice, ki sem jih prepričal (?), da so se lotile svoje bogate zgodovine. Tako državne kot cerkvene oblasti sem vneto nagovarjal, da bi podprli celovito ureditev samostanskih knjižnic, ki sem si jih ogledal s priporočilom mojega soimenjaka in prijatelja, mariborskega frančiškanskega gvardijana Francija Pivca in se prepričal o njihovem izjemnem bogastvu. Navduševal sem se ob uspešnem delovanju zamejskih knjižnic, še posebej vodilnih – celovške in tržaške študijske knjižnice. In seveda skrbno spremljam razvoj knjižničarstva v smeri digitalnih knjižnic.

Imam se za aktivista v boju proti entropiji, ki se pojavi v tistem trenutku, ko znanja prejšnjih generacij ne znamo več prenesti na nove generacije in je treba na novo odkrivati že odkrito. To se dogaja, ker je eksplicitno znanje neurejeno ali napačno urejeno in ker vseobsežno implicitno – tacitno znanje sploh ni kodirano, čeprav razpolagamo z učinkovito tehnologijo za njegovo zapisovanje. Iz tega izhajata dve bistveni nalogi knjižničarstva prihodnosti – indeksiranje eksplicitnega znanja in zapisovanje tacitnega znanja, medtem ko se sama manipulacija z informacijami in dokumenti vse bolj avtomatizira.

Mojo knjižničarsko zgodbo sem popisal in jo objavljam kot spodbudo drugim, da bi s svojimi knjižničarskimi kurikuli obogatili našo "kroniko", ki je nastala prav s tem namenom.

Franci Pivec